

Bożena Tołwińska

Uniwersytet w Białymstoku

E-MAIL: b.tolwinska@uwb.edu.pl ORCID: 0000-0002-2909-9783

Karolina Walancik

Akademia WSB w Dąbrowie Górniczej

E-MAIL: kwalancik-ryba@wsb.edu.pl ORCID: 0000-0002-9988-0145

Pedagogika i edukacja w wikiświecie. O zmianie/zmianach kultury edukacji w środowisku cyfrowym

Edmund Wnuk-Lipiński pisał, że

świat wszedł w fazę globalnych przekształceń, których konsekwencji nie jesteśmy w stanie do końca przewidzieć. Już prawie nic nie będzie takie jak kiedyś, a o przyszłości da się sensownie powiedzieć jedynie tyle, iż nie będzie ona prostą kontynuacją dnia dzisiejszego (Wnuk-Lipiński, 2003, s. 7).

Kluczową rolę we współczesności odgrywają procesy związane z gromadzeniem, wykorzystaniem i zarządzaniem informacją.

Tempo rozwoju technologii komputerowych, w tym komputerów kwantowych i technologii sieciowych 5G jest bardzo szybkie, decyduje o dynamicznym rozwoju sztucznej inteligencji i Internetu. Zmiany w otaczającej rzeczywistości, a w szczególności aktywność masowa w mediach cyfrowych sprawiają, że bez wątpienia stajemy się uczestnikami i świadkami cyfrowej rewolucji, zapoczątkowanej w latach 50. XX wieku. Jak pisze Janusz Morbitzer:

Cyfrowa rewolucja, trzecia po wynalazku pisma, a następnie druku, w sposób niezwykle spektakularny zmienia oblicze świata – świata dziś całkowicie innego niż w epoce druku, który potrzebował kilkuset lat do upowszechnienia się (Morbitzer, 2015, s. 412).

To wynalezienie Internetu uważa się za jej kluczową fazę, a następnie sprzętu komputerowego i technologii komórkowej. Automatyzacja procesów, przetwarzanie i wymiana danych są cechami najbardziej charakterystycznymi dla rewolucji cyfrowej.

W związku z tym faktem, przed szkołą, Uniwersytetem, edukacją akademicką i pedagogiką powstają nowe wyzwania. Jak przygotować uczniów, studentów do uczestnictwa w świecie wirtualnym, do podróży między światem wirtualnym i realnym? Jak przygotować ich do powrotów ze świata wirtualnego do realnego (Morbitzer, 2015, s. 423) z uwagi na coraz częstsze zanurzenia się człowieka w wirtualnym świecie (Cantelmi, 2015, s. 71–72). Pojawiły się nowe doświadczenia – jak edukacja zdalna w całym zakresie w znacznym odcinku czasu, praca zdalna, udział w życiu kulturowym z wykorzystaniem technologii cyfrowych w okresie pandemii COVID 19. Stały się one źródłem nieodwracalnych zmian w wymiarze osobowym, społecznym, organizacyjnym. Sprawily, że udział wikiświata jest powszechny, a jego zakres staje się coraz większy. Dostrzegając realną obecność wikiświata, jego zakres w edukacji, wychowaniu, aktywności zawodowej, kulturowej, zaproponowana dyskusja obejmująca zagadnienia pedagogiki i edukacji w wikiświecie – zmian kultury edukacji w środowisku cyfrowym oraz tego, jak je badać, opisywać i interpretować pozostaje niezwykle istotna i bardzo aktualna. Dla wielu naukowców, jest to czas szczególnego namysłu nad każdą z części fenomenu wikiświata. Zaproponowana w tym numerze problematyka skoncentrowana jest na udziale cyfrowej przestrzeni w edukacji, wychowaniu, aktywności zawodowej, kulturowej, która wymaga systematycznej eksploracji, analizy i dyskursu, wymiany doświadczeń.

W kręgu badań pozostaje diagnoza wikiświata i roli, jaką w nim odgrywa człowiek. Przykładem tego są pojawiające się w świetle różnych teorii naukowych oraz przykładów praktyk pedagogicznych problemy – pytania, na które spróbujemy odpowiedzieć:

- Czym jest wikiświat?
- Co i jak badać w wikiświecie?
- Czego i jak uczymy się w wikiświecie?

Do refleksji skłaniają również permanentne zmiany w systemie oświatowym, w którym zarówno nowe technologie, jak i ich narzędzia stają się naturalne w modelowaniu procesów uczenia się i uspołecznienia.

W związku z niemal nieograniczonym dostępem do wikiświata, pojawiają się wymagające odpowiedzi pytania: jak odważnie uczestniczyć w wikiświecie? Jak bezpiecznie „surfować” po sieci? Jak chronić swoje dane? Jak zadbać o poszanowanie praw autorskich i etykę badacza w cyberprzestrzeni? Działania takie są kluczowe, aby wikiświat, Internet nie zostały zapamiętane jako

media narcystyczne, które jak pisze Magdalena Szpunar umożliwiają erupcję zachowań skierowanych na własne ja (Szpunar, 2016, s. 146).

Nie ulega wątpliwości, iż świat, w którym żyjemy jest zupełnie inny, niż ten, który pamiętamy z lat naszego dzieciństwa – zauważa Zbyszko Melosik. Rzeczywistość nie jest już monolityczna i jednoznaczna, lecz niejednorodna i sfragmentaryzowana, pełna tysięcy „małych”, sprzecznych z sobą narracji. Trudno w niej odnaleźć się i trudno ją opisać, a najtrudniej odpowiedzieć na pytania: jak(im) być? W jaki sposób żyć? Jak wychowywać? (Melosik, 2002, s. 15). Jeśli dla współczesnego świata charakterystyczny jest wikświat, należy go eksplorować, poznawać i opisywać, aby mieć możliwości modelowania procesów edukacyjnych i wychowawczych.

Tom rozpoczyna artykuł Bartłomieja Kotowskiego zatytułowany *Znaki i symbole w cyberprzestrzeni*. Autor czyni przedmiotem analiz wykorzystywanie przez młodzież znaków i symboli w komunikacji wirtualnej. Podkreśla, że zastępowanie słów znakami lub ich kombinacjami jest charakterystyczną cechą tej, obecnie powszechnej, formy komunikacji. Przyspiesza to proces komunikowania się, uatrakcyjnia wizualnie tekst oraz ma wymiar międzykulturowy, ale warto zwrócić uwagę, że może też powodować odmienną interpretację odbiorców. W kolejnym artykule Adam Naruszewicz podejmuje teoretyczne analizy problematyki zmian kultury edukacji w środowisku cyfrowym w kontekście kompetencji cyfrowych dzieci. Autor podkreśla, że obecne możliwości technologiczne zmieniły sposób, w jaki dzieci uczestniczą w kulturze cyfrowej, z odbiorców mediów cyfrowych stały się ich aktywnymi twórcami. Powoduje to potrzebę nowego spojrzenia na potencjał technologii dla rozwoju kompetencji dzieci. Edyta Halista-Telus w artykule zatytułowanym *Mediacje rówieśnicze w profilaktyce cyberbullyingu* zwróciła uwagę na problem zachowań agresywnych młodych ludzi w przestrzeni internetowej. Autorka podkreśla, że korzystanie z zasobów internetowych może być szansą rozwoju, dawać możliwość poznawania świata, ludzi i zdobywania wiedzy bez wychodzenia z domu, ale ta sama przestrzeń może być też czynnikiem ryzyka. Stała się ona kolejnym miejscem, (poza podwórkiem, szkołą, czy innymi środowiskami w świecie realnym), w którym młodzi stosują przemoc wobec swoich rówieśników. Cyberbullying/cyberagresja ze względu na poważne konsekwencje, wymaga od dorosłych natychmiastowej interwencji, a także profilaktyki. W artykule zostały przedstawione mediacje rówieśnicze, jako propozycja działań profilaktycznych w przestrzeni szkolnej. W kolejnej części tego tomu: Na nasze zaproszenie przedstawiamy *Wystąpienie prof. dr hab. Agnieszki Cybal-Michalskiej otwierające XXXV Letnią Szkołę Młodych Pedagogów*. Była to Jubileuszowa Letnia Szkoła Młodych Pedagogów

im. Marii Dudzikowej, zorganizowana przez Komitet Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk, której gospodarzem była Katedra Pedagogiki Akademii WSB w Dąbrowie Górniczej. Profesor A. Cybal-Michalska, jako przewodnicząca Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN powitała przedstawicieli władz Akademii WSB, zaproszonych gości i uczestniczki/-ków Szkoły oraz wyraziła wyrazy wdzięczności organizatorom za trud jej realizacji. Podkreśliła również ideę Letniej Szkoły, a także wkład jej twórców Profesora Heliodora Muszyńskiego oraz następczyni Profesor Marii Dudzikowej, w utworzenie tej unikatowej instytucji. W imieniu wszystkich uczestniczek/-ków złożyła gratulacje i podziękowania obecnym kierowniczkom naukowym Szkoły Profesor Marii Czerepaniak-Walczak i Profesor Ewie Bochno za wkład w rozwój kolejnych pokoleń pedagogów i osobiste zaangażowanie w kształtowanie etosu akademickiego. Odniosła się również do aktualnego tematu szkoły: *Pedagogika i edukacja w wikiświecie. O zmianie zmianach kultury, edukacji w środowisku cyfrowym*.

W dziale ukazującym warsztat badawczy zostały zamieszczone trzy artykuły. Pierwszy, autorstwa Colette Szczepaniak i Aleksandra Cywińskiego pod tytułem *Pedagogia intelektualisty publicznego na przykładzie życia i twórczości Gordona Matthew Sumner'a (Sting)* został poświęcony przybliżeniu kategorii intelektualisty oraz jej znaczenia we współczesnych naukach społecznych, podkreśleniu ważności kategorii publicznego intelektualisty w ujęciu Henry'ego Giroux oraz analizie tej kategorii na przykładzie życia i twórczości Stinga. Autorzy dokonali rekonstrukcji jego pedagogii, analizując dostępne materiały prasowe, biografie, wspomnienia, jak również teksty piosenek. Na tej podstawie sformułowali wniosek, że Sting jest intelektualistą publicznym między innymi ze względu na przekaz, który niosą jego piosenki, ale także z powodu działalności charytatywnej i zaangażowania w problemy społeczne współczesnego świata. Autorzy podkreślają, że przybliżenie tej kategorii umożliwi dostrzeżenie w naszej przestrzeni społeczno-kulturowej postaci mających realny wpływ na nagłaśnianie palących problemów współczesnego świata. Kolejna Autorka – Justyna Miko-Giedyk przedstawia problem wykorzystywania emoji i emotikonów przez nauczycieli w klasie szkolnej. Tym tekstem zwraca uwagę na możliwość edukacyjnego zastosowania tych znaków i symboli oraz zachęca do szerszego posługiwania się nimi w edukacji. Wprowadza w tę problematykę ukazując znaczenie emoji i emotikonów we współczesnej komunikacji oraz genezę pojawienia się tych znaków. Prezentuje również wyniki badania przeprowadzonego w 2022 roku wśród nauczycieli i uczniów kieleckich szkół oraz ich rodziców, a także analizy stron internetowych poświęconych emoji i emotikonom wykorzystywa-

nych w klasie szkolnej. Z kolei Karol Motyl w artykule pod tytułem *Czy to, co bliskie można badać z daleka? Rozterki dotyczące wywiadów online z dawkami szpiku kostnego*, dzieli się z czytelnikami własnymi doświadczeniami związanymi z prowadzeniem indywidualnych wywiadów z wykorzystaniem Internetu. Forma zdalna została wybrana ze względu na trwającą wówczas pandemię COVID-19. Autor przedstawia refleksje, szanse i dylematy dotyczące zagrożeń i ograniczeń takiej formy zbierania danych. Te doświadczenia badacza oraz wypowiedzi samych narratorów dotyczące udziału w wywiadzie online posłużyły do sformułowania wniosków zamieszczonych w podsumowaniu artykułu. W dziale Studium recenzyjne znajduje się tekst Agnieszki Gronostajskiej zatytułowany *Studium recenzyjne książki Agnieszki Iwanickiej: Cyfrowy świat dzieci we wczesnym wieku szkolnym. Uwarunkowania korzystania z nowych technologii przez dzieci*, wydanej nakładem Wydawnictwa Naukowego UAM, Poznań 2020. Autorka akcentuje główne tezy książki, wskazuje na jej walory poznawcze w bardzo ważnym obszarze funkcjonowania dzieci w świecie zdominowanym przez intensywnie rozwijające się technologie cyfrowe. Podkreśla, że zagadnienia obrazu aktywności dzieci w młodszym wieku szkolnym należą do trudnych oraz rzadko poruszanych w tak kompleksowym ujęciu. Z tego względu zasługują na uwagę wielu grup odbiorców – naukowców, pedagogów praktyków, ale również studentów przygotowujących się do tego zawodu oraz rodziców. Tom zamykają dwa artykuły przedstawiające sprawozdania z ważnych wydarzeń życia naukowego. W pierwszym z nich Karolina Walancik podejmuje próbę oddania atmosfery, problematyki oraz sposobów pracy w czasie Jubileuszowej XXXV Letniej Szkoły Młodych Pedagogów im. Marii Dudzikowej *Pedagogika i edukacja w wiksławie; o zmianie/zmianach kultury edukacji w środowisku cyfrowym – jak je badać, opisywać i interpretować*. Nie jest to łatwe zadanie ze względu na niepowtarzalność, wyjątkowość tego spotkania Mistrzów z adeptami nauki mającego na celu rozwój wspólnoty ludzi uczących się. Autorka, poza warstwą sprawozdawczą, ukazuje znaczenie Letniej Szkoły Młodych Pedagogów w procesie wspierania środowiska akademickiego pedagogów. Z kolei w drugim artykule zatytułowanym *O projekcie Publiczne pedagogie The Analogs* Dominika Gruntkowska i Oskar Szwabowski prezentują historię, podstawy oraz planowane działania w projekcie poświęconym analizie działalności muzycznej i społecznej grupy The Analogs, uznanej przez autorów za wartą uwagi, podjęcia badań i upowszechnienia w kontekście wartości publicznej pedagogii. Już wstępna analiza działalności zespołu pozwala badaczom być przekonanym (co wyrażają w tekście), że warto pisać o The Analogs, ponieważ ich aktywność jest bardzo szeroka, przejawia się na wielu

polach, jest powiązana z politycznym czy społecznym przekazem, dotyka wielu współczesnych społecznych problemów.

Tekstami zebranymi w tym tomie chcemy poszerzyć dyskusję wokół problematyki funkcjonowania człowieka w wikiświecie. Zachęcamy Czytelników do zapoznania się z różnorodnością wątków podejmowanych przez Autorów, które mogą być źródłem inspiracji do własnych przemyśleń i działań.

BIBLIOGRAFIA

- Cantelmi, T. (2015). *Technopłynność. Człowiek w epoce Internetu. Technopłynny umysł*. Wydawnictwo Bratni Zew.
- Melosik, Z. (2002). *Kryzys męskości w kulturze współczesnej*. Wolumin.
- Morbitzer, M. (2015). O nowej przestrzeni edukacyjnej w hybrydowym świecie. *Labor et Educatio*, 3, 412–430
- Szpunar, M. (2016). *Kultura cyfrowego narcyzmu*. Wydawnictwo AGH.
- Wnuk-Lipński, E. (2003). *Granice wolności: pamiętnik polskiej transformacji*. Wydawnictwo Scholar.